

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДОСТУПНОСТІ ПРОГРАМ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Вінницький національний технічний університет;

Анотація

Розглянуто нові підходи до оцінювання навчальних досягнень здобувачів у системі вищої освіти в умовах доступності програм генеративного штучного інтелекту. За результатами аналізу сучасних наукових джерел та освітніх практик зроблено висновок про необхідність зміщення центру уваги від перевірки репродуктивних знань до оцінювання процесу мислення, критичної грамотності, рефлексії, етичного використання технологій генеративного штучного інтелекту та практичного застосування знань у професійних ситуаціях.

Ключові слова: вища освіта, оцінювання навчальних досягнень, генеративний штучний інтелект, академічна доброчесність, аутентичне оцінювання, формативне оцінювання.

Abstract

New approaches to assessing students' academic achievements in higher education under the conditions of widespread access to generative artificial intelligence applications are examined. Based on the analysis of current scientific sources and educational practices, conclusions are drawn about the need to shift the focus from testing reproductive knowledge to evaluating thinking processes, critical literacy, reflection, ethical use of generative artificial intelligence technologies, and the practical application of knowledge in professional contexts.

Keywords: higher education, assessment of learning achievements, generative artificial intelligence, academic integrity, authentic assessment, formative assessment.

Вступ

У сучасному освітньому середовищі генеративний штучний інтелект (далі – ГШІ) дедалі активніше впроваджується в навчальний процес. Традиційне оцінювання як необхідний структурний елемент освітнього процесу за можливості використання ГШІ для створення навчальних завдань більше не забезпечує повну достовірність і справедливність. Зокрема, про це свідчать результати емпіричних досліджень у кількох університетах Великої Британії [1], за якими «сучасні підходи до оцінювання у вищій освіті схильні до маніпуляцій GenAI, і що сектор вищої освіти не може покладатися лише на автентичні оцінювання для контролю впливу GenAI на академічну доброчесність» [1]. Згідно з дослідженням А. К. Kofinas, генеративні моделі, ГШІ, такі як ChatGPT, ставлять під сумнів автентичність студентських робіт і змушують викладачів переглядати принципи академічної доброчесності [1]. Цю думку підтримують Н. Balalle та колеги, зазначаючи, що університети повинні розробляти політики оцінювання, здатні виявляти та враховувати використання ГШІ [2]. Отже, гостро постає питання переосмислення традиційних підходів до оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти. Зазначимо, що звіт UNESCO про генеративний штучний інтелект і освіту [3] закликає до глобального переосмислення оцінювання, що повинно не лише вимірювати знання, а й сприяти розвитку критичного мислення, етичної відповідальності та цифрової грамотності.

Серед ключових рекомендацій, описаних у наукових джерелах, виділяємо таку: оцінювати не кінцеву навчальну роботу, а саму траєкторію її виконання (чернетки, виправлення, джерела, рефлексія щодо власного навчального досвіду тощо) [4,5].

Другим важливим аспектом стає оцінювання грамотності використання програм ГШІ. Викладачі мають не стільки очікувати, що студенти утримуватимуться від зловживання ГШІ, скільки ініціювати свідому демонстрацію уміння його етично й ефективно застосовувати. У цьому контексті має оцінюватися здатність формулювати точні запити, перевіряти достовірність згенерованих відповідей,

розпізнавати упередження моделей та належно посилається на використані програми.

Водночас нові технології також відкривають і можливості для створення більш автентичного оцінювання [4], заснованого на реальних сценаріях і практичних завданнях. Як зазначає D. Vlachopoulos, саме такі форми оцінювання сприяють розвитку «навичок 21-го століття»: критичного мислення, комунікації, колаборації та креативності, оскільки змушують студентів не просто відповідати на питання, а створювати нові продукти, аргументувати свої рішення та демонструвати практичне розуміння [5]. Таким чином, автентичне оцінювання не лише перевіряє рівень засвоєння знань, а й формує здатність до самостійного мислення й адаптації до складних, непередбачуваних ситуацій. Тут, на наш погляд варто зазначити, що поки залишається відкритим питання про вимірювання й оцінювання цих складних компетентностей в межах освітнього процесу у ЗВО. Вважаємо, що його розв'язання і широке застосування такого оцінювання стає можливим якраз з розвитком інструментів ГШІ.

F. Picasso підкреслює, що завдяки використанню реальних даних і цифрових програм студенти можуть формувати ШІ-грамотність та розуміння етичних аспектів роботи з алгоритмами [6]. Подібні підходи сприяють формуванню компетентностей, необхідних у цифрову епоху. R. Ajjawi у своїй праці робить сутнісне, на наш погляд, зауваження про важливість переходу від автентичного оцінювання до автентичності в оцінюванні тобто створення умов, у яких студенти не лише виконують завдання, але й усвідомлюють їхню реальну цінність [7]. Інтеграція ГШІ в освітній процес, за A. Williams, може зробити оцінювання більш гнучким і персоналізованим, дозволяючи адаптувати завдання до індивідуального рівня студента [8]. Однак така інтеграція вимагає створення систем етичного моніторингу та захисту академічної доброчесності [9]. В Університеті Корнелла (США) у практичних рекомендаціях для викладачів щодо оцінювання у добу ШІ зроблено акцент на важливості прозорої комунікації між студентами та викладачами, а також розвитку навичок критичного використання програм ГШІ [9]. O. Zawacki-Richter у своїй роботі [10] підкреслює, що майбутнє оцінювання полягає у комбінації автоматизованого аналізу даних і людського судження. Подібної думки дотримуються й дослідники з University College London, які вказують на необхідність балансування між цифровими технологіями та педагогічною етикою [11].

У таблиці 1 було узагальнено методи оцінювання, що враховують використання ГШІ.

Таблиця 1 – Узагальнення методів оцінювання з огляду на наявність ГШІ

№	Метод	Зміст	Що оцінюється	Приклади реалізації, за джерелами
1	Оцінювання автентичних завдань	аутентичні завдання побудовані навколо реальних або максимально наближених до професійних сценаріїв; предметні кейси, проекти, портфоліо, практичні звіти.	здатність застосувати знання в контексті, а не відтворити інформацію; проблемне та проектне мислення; професійні навички.	[2,7,10]
2	Оцінювання процесу	фіксація і аналіз навчальної траєкторії студента (чернетки, версії, журнал змін, обґрунтування рішень, рефлексія).	не тільки кінцевий навчальний артефакт, а й процес (самокорекція, рефлексія).	[1,4,5]
3	Оцінювання грамотності використання ГШІ	формулювання промптів, перевірка достовірності, виявлення упереджень, посилання на програми.	цифрова та інформаційна грамотність; етичне поведіння; критична верифікація результатів ГШІ.	[5,6,8]
4	Формативне оцінювання з підтримки ГШІ	Постійний індивідуальний зворотний зв'язок за допомогою ГШІ (автоматизований аналіз, рекомендації, адаптивні підказки) та фасилітаційна інтерпретація результатів зворотного зв'язку викладачем.	динаміка навчання; здатність реагувати на відгук; рівень самонавчання.	[1,3,5]
5	Усні захисти й комунікативні формати (діалогічне оцінювання)	усні презентації, захисти, дебати, рольова взаємодія в режимі реального часу.	глибинне розуміння, аргументування, вербальна комунікація, здатність відповідати на запитання.	[7,8,10]
6	Командне/колективне оцінювання	групові проекти з індивідуальною та колективною відповідальністю; взаємне рецензування, метрики внеску, рефлексія команди.	командна робота, лідерство, рольовий внесок, міжособистісні навички.	[7,9,11]

Висновки

Узагальнюючи, можна стверджувати, що в освітньому процесі ЗВО в умовах доступності ГШІ мають динамічно впроваджуватися методики оцінювання, що враховують цю доступність. Зокрема, слід змістити акценти з контролю на розвиток, з перевірки фактів на розуміння процесу, з покарання на партнерство. Майбутнє оцінювання полягає не в забороні використання ГШІ, а в розумному, етичному і педагогічно контрольованому його застосуванні як інструмента розвитку критичного, творчого й самостійного мислення студента. Разом з тим, жодна методика оцінювання не дає універсального розв'язання проблеми академічної недоброочесності. Ефективність навчання залежить не стільки від обраних методів оцінювання, скільки від рівня академічної мотивації та академічної доброочесності як інтеріоризованої цінності учасників освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kofinas, A. K. (2024). The impact of generative AI on academic integrity of authentic assessment. *British Journal of Educational Technology*. URL: <https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/bjet.13585>
2. Balalle, H. (2025). Reassessing academic integrity in the age of AI. *Journal of Academic Ethics*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291125000269>
3. UNESCO. (2023). AI and Education: A Guide for Policy-Makers. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709>
4. Автентичне оцінювання. URL: <https://teaching.uic.edu/cate-teaching-guides/assessment-grading-practices/authentic-assessments/>
5. Vlachopoulos, D. (2024). A systematic literature review on authentic assessment in higher education: the development of 21st-century skills. *Studies in Educational Evaluation*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191491X24001044>
6. Picasso, F. (2023). Advancing critical data and AI literacies through authentic and real-world assessment. *Open Praxis*. URL: <https://openpraxis.org/articles/10.55982/openpraxis.16.3.667>
7. Ajjawi, R. (2023). From authentic assessment to authenticity in assessment. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02602938.2023.2271193>
8. Williams, A. (2023). Integrating Artificial Intelligence Into Higher Education Assessment Practice. *AALHE Intersection*. URL: <https://aalhe.scholasticahq.com/article/131915.pdf>
9. Cornell University Center for Teaching Innovation. (2024). AI & Academic Integrity. URL: <https://teaching.cornell.edu/generative-artificial-intelligence/ai-academic-integrity>
10. Zawacki-Richter, O. et al. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. URL: <https://educationaltechnologyjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41239-019-0171-0>
11. Luckin, R. et al. (2022). AI and Education: Guidance for Policy Makers. University College London. URL: <https://www.ucl.ac.uk/educational-technology/ai-education>

Тіслін Олексій Юрійович — студент групи ІПІ-25м, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: oleksiytislin13@gmail.com

Гавриш Євгеній Олегович — студент групи ІПІ-25м, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: eugeneedge17@gmail.com

Залюбівська Оксана Броніславівна. — доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail o.zaliubivska@vntu.edu.ua

Tislin Oleksiy Y. — student of group 1PI-25m, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: oleksiytislin13@gmail.com

Havrysh Yevhenii O. — student of group 1PI-25m, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: eugeneedge17@gmail.com

Zalyubivska Oksana Bronislavivna. — Associate Professor of the Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail o.zaliubivska@vntu.edu.ua